

GEOGRAFICKÝ ČASOPIS

60

2008

4

Ján Szöllős*

ZÁKLADNÁ INFRAŠTRUKTÚRA BYTOV V OKRESOCH SR V ROKU 2001 AKO UKAZOVATEĽ KVALITY ŽIVOTA

J. Szöllős: Basic infrastructure of housing in districts of the SR in 2001 as an indicator of quality of life. *Geografický časopis*, 60, 2008, 4, 10 figs., 2 tabs., 14 refs.

The aim of the article was to analyse territorial differences in the housing infrastructure as an indicator of quality of life and subsequently to set the analysis into the context of change of the quoted characteristics on the national levels in the interval between the two national censuses of 1991 and 2001, as well as to compare the relevant situation in Slovakia and in some neighbouring countries.

This analysis is based on objective indicators of the basic housing infrastructure sorted out from the 2001 Census. Seven indicators were chosen: gas supply, water main, sewage, hot water, central heating, bathroom or shower, and flush toilet availability. Subsequently, the index of the basic housing infrastructure was computed for 72 territorial units. Cartograms contain the result. The basic housing infrastructure quality is higher in big cities, urbanized and industrialized districts in the western and north-western parts of the country. It is lower in the rural districts of the eastern and north-eastern parts.

Key words: quality of life, basic housing infrastructure

ÚVOD

Kvalita života je mnohodimenzionálny pojem, ktorý podľa niektorých spoločensko-vedne orientovaných odborníkov označuje kvalitativne parametre ľudského života, spôsobu života, životného štýlu a životných podmienok spoločnosti (Maříková et al. 1996). Je to syntetická kategória, ktorá zahŕňa mnoho oblastí ľudského života a je možné ju skúmať z aspektu rôznych vedných disciplín

* Geografický ústav SAV, Štefánikova 49, 814 73 Bratislava, szollos@savba.sk

od biológie, cez ekonómiu, právo a sociológiu až po kultúrnu antropológiu. V spektri vedných disciplín má svoje nezastupiteľné miesto aj humánnaya geografia a jej postavenie i úlohu vo výskume problematiky kvality života podrobne analyzovali vo svojej štúdii Ira a Andráško (2007). Z hľadiska ich klasifikácie sa tátia štúdia venuje skúmaniu objektívnej, environmentálnej alebo externej dimenzie kvality života a špecificky jej vybranej časti – vybavenosti bytov.

KVALITA ŽIVOTA A VYBAVENOSŤ BYTOV ZÁKLADNOU INFRAŠTRUKTÚROU

Základom tohto humánnogeografického výskumu kvality života je podľa Pacioneho (2003) štúdium vzťahov medzi ľuďmi a prostredím ich každodenného života. Vzťah človek – prostredie patrí medzi centrálne témy humánnogeografického výskumu. Jedným zo základných prostredí, kde človek existuje veľkú časť svojho života, je byt, v ktorom býva. Vybavenosť bytu je preto jedným zo základných faktorov ovplyvňujúcich kvalitu života človeka. Problematicke kvality života a špecificky bývania a vybavenosti bytov ako jednej z jej klúčových komponentov sa podľa Iru a Andráška (2007) venuje viacero prác (napr. Bonaiuto et al. 1999, Jones 2002). Zo slovenských geografov sa tejto problematike venoval vo svojej monografii Očovský (1989) a v súčasnosti najmä Ira (2003 a 2005). V. Ira vo svojich štúdiach (2006a, 2006b) analyzuje vybavenosť bytov v kontexte mikroinfraštruktúry domácností a sleduje jej historický vývoj a zmeny. Do širšieho kontextu problematiky regionálneho rozvoja a vybavenosti regiónov rôznymi druhami infraštruktúry je vybavenosť bytov zasadená v štúdiach Iru (2006c, 2006d).

Kvalita života sa posudzuje prostredníctvom širokého spektra indikátorov, ktoré sa delia v zásade na dva základné typy: subjektívne a objektívne. Táto analýza je založená na objektívnych indikátoroch charakterizujúcich kvalitu vybavenia bytov vybraných zo Sčítania obyvateľov, domov a bytov 2001. Ira (2003) definuje vybavenosť bytov ako pojem vyjadrujúci na jednej strane kvalitatívne črty bytov (Očovský 1989), na druhej strane vlastníctvo predmetov dlhodobej spotreby a vlastníctvo nehnuteľností, ktoré spolu vytvárajú podmienky pre určitú úroveň kvality života.

Cieľom príspevku je analyzovať územné diferencie vo vybavenosti bytov základnou infraštruktúrou ako ukazovateľa kvality života a zasadíť uvedenú analýzu do kontextu zmeny uvedených charakteristik na celoštátnnej úrovni medzi dvoma sčítaniami (1991 a 2001) ako aj do kontextu porovnania situácie na Slovensku s niektorými okolitými krajinami.

ŠPECIFIKÁCIA VYBRANÝCH ÚDAJOV A METODICKÝ POSTUP

Infraštruktúru je možné chápať ako základný spoločenský kapitál, ktorý predstavuje rozsiahly súbor všeobecných podmienok potrebných pre priaznivý a sociálne, ekonomicky i environmentálne vyvážený rozvoj. Z tohto aspektu možno zahrnúť do infraštruktúry dopravu, spoje, verejné služby, ale aj byty a ich vybavenosť (Ira 2005).

Pod termínom základná infraštruktúra bytov chápeme úroveň vybavenia bytov médiami a zariadením, ktoré sú spojené so základnými životnými potrebami človeka.

Z údajov, ktoré sú sledované v rámci sčítania ľudu, sme z tabuľky charakterizujúcej technické vybavenie trvalo obývaných bytov vybrali alebo vypočítali sedem ukazovateľov: zavedenie plynu zo siete, zavedenie vodovodu, pripojenie na kanalizačnú sieť, existenciu zdroja teplej vody, spôsob vykurovania ústredným kúrením, vybavenie kúpeľňou alebo sprchovacím kútom a vybavenie bytu splachovacím záchodom. Niektoré z uvedených ukazovateľov sú do značnej miery predpokladom pre existenciu ďalších, a preto je ich relevantnosť vyššia. Napríklad zavedenie vodovodu podmieňuje vybavenie bytu splachovacim záchodom, teplou vodou a aj kúpeľňou a ústredným kúrením. Existencia časti vybavenia bytu, ako zavedenie plynu, pripojenie na kanalizačnú sieť a čiastočne aj vodovodu, závisí od existencie infraštruktúry mimo bytu, kym o vybudovaní kúpeľne, ústredného kúrenia, splachovacieho WC, alebo zdroja teplej vody v byte, najmä v prípade rodinných domov, môže rozhodnúť majiteľ bytu nezávisle od širšej infraštruktúry.

Uvedené ukazovatele sú v sčítaní sledované rozčlenené na podrobnejšie charakteristiky. Zvolili sme túto základnú štruktúru z dôvodu kompatibility s medzinárodnými údajmi a aj s údajmi z predchádzajúcich sčítaní. Z rovnakého dôvodu, ako aj z dôvodu kompatibility s ďalšími údajmi a predchádzajúcimi štúdiemi (napr. Ira 2003 a 2005) charakterizujúcimi vybavenie bytov zariadeniami (počítače, telefón, internet) a aj dvoma z nami sledovaných prvkov infraštruktúry (ústredné kúrenie, kúpeľňa), sme spomedzi existujúcich možností (trvalo obývané byty, bývajúce osoby, domácnosti) zvolili sledovanie údajov v trvalo obývaných bytoch v celom bytovom fonde.

Uvedené údaje sme sledovali v 72 územných jednotkách (bývalých okresoch) podľa územnosprávneho usporiadania z roku 1996. Päť bratislavských mestských okresov, ako aj štyri košické sme zlúčili pre potreby tejto analýzy do jedného bratislavského a jedného košického okresu.

Údaje zo sčítania obyvateľov, domov a bytov z 26. mája 2001, ktoré boli v absolučnej forme, sme prepočítali na relativne údaje a vypočítali sme podiel bytov so zavedeným plnom, ústredným kúrením, vodovodom, kanalizáciou, kúpeľňou a splachovacím WC a teplou vodou.

Tieto analyticke údaje sme potom znázornili v jednotlivých kartogramoch, kde sme podiely zaokrúhlili na celé percentá (presnejšie údaje sú v tab. 2). Interval medzi minimom a maximom príslušnej premennej sme rozdelili na päť pravidelných častí.

Vypočítali sme aj index vybavenosti bytov základnou infraštruktúrou. Uvedených sedem premenných sme transformovali na konzistentnej škále (0,1) podľa vzorca:

$$I_a = (\max x_i - x_i) / (\max x_i - \min x_i).$$

Index vybavenosti bytov základnou infraštruktúrou sme vypočítali ako aritmetický priemer transformovaných premenných podľa vzorca:

$$I_{zib} = (I_a + I_b + I_c + I_d + I_e + \dots I_y) / y,$$

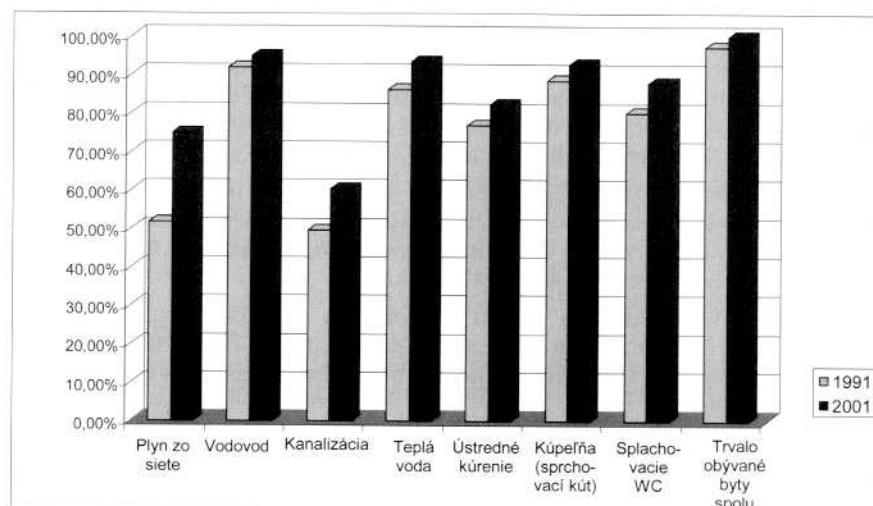
kde a, b, c, d, e, \dots sú jednotlivé premenné – ukazovatele a y je ich počet. Výsledok sme znázornili do záverečného kartogramu.

ZMENY VO VYBAVENOSTI BYTOV ZÁKLADNOU INFRAŠTRUKTÚROU NA SLOVENSKU MEDZI SČÍTANIAMAMI 1991 A 2001

Vybavenosť bytov prvkami základnej infraštruktúry sa v desaťročí medzi sčítaniami zlepšila vo všetkých siedmich ukazovateľoch (tab. 1, obr. 1).

Tab. 1. Porovnanie vybavenosti bytov na Slovensku v rokoch 1991 a 2001

Ukazovateľ	Absolútne			Relativne (%)		
	1991	2001	Rozdiel	1991	2001	Nárast
Plyn zo siete	835 087	1 245 417	410 330	51,62	74,78	23,16
Vodovod	1 485 254	1 577 562	92 308	91,81	94,72	2,91
Kanalizácia	802 805	1 003 581	200 776	49,62	60,26	10,63
Teplá voda	1 395 884	1 552 933	157 049	86,28	93,24	6,96
Ústredné kúrenie	1 245 139	1 370 778	125 639	76,96	82,30	5,34
Kúpeľňa (sprechovací kút)	1 432 319	1 546 023	113 704	88,53	92,82	4,29
Splachovacie WC	1 295 973	1 461 422	165 449	80,11	87,92	7,82
Počet trvalo obývaných bytov spolu	1 617 828	1 665 536	47 708	97,14	100,00	2,86

Obr. 1. Zmeny vo vybavenosti bytov základnou infraštruktúrou na Slovensku medzi sčítaniami 1991 a 2001

Prameň údajov: Štatistický úrad SR 2001

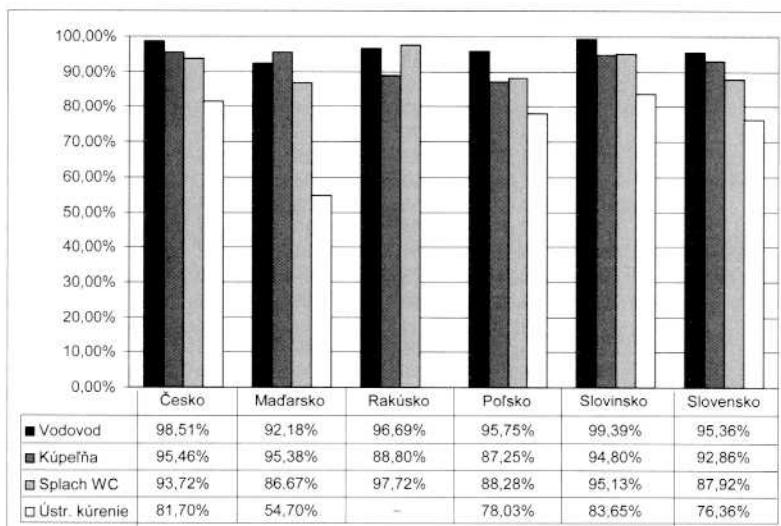
Najvýraznejší nárast bol zaznamenaný vďaka intenzívnej plynofikácii v 90. rokoch dotovanej priamo SPP, v podiele bytov pripojených na plyn zo siete, ktorý vzrástol o vyše 23 %. Druhý najvyšší nárast 10,63 % bol zaznamenaný v podiele bytov pripojených na kanalizáciu, čo bolo spôsobené najmä tlakom na

plnenie prístupových kritérií v oblasti životného prostredia zo strany EÚ, ako aj dotáciou z prístupových fondov EÚ pre túto oblasť. Celkovo je však podiel bytov s kanalizáciou aj po tomto zvýšení najnižší medzi uvedenými siedmimi ukazovateľmi a dosahoval len 60 %. Podiel bytov s plynom zavedeným zo siete ostal aj po uvedenom náraste druhý najnižší (75 %). Nárast o viac ako 5 % bol tiež vo vybavení splachovacím WC, teplou vodou aj ústredným kúrením. Najnižší nárast o necelé 3 % bol v zavedení vodovodu, ale vybavenosť týmto médiom bola už aj v roku 1991 najvyššia a ostala aj po roku 2001.

Vzhľadom na existujúci stav a trendy je pravdepodobné, že bude pokračovať najväčší nárast v pripojení bytov na kanalizáciu a tiež mierny postupný nárast v ostatných oblastiach, okrem pripojenia na plynovod, čo súvisí s prognózou rastu cien uvedeného média.

MEDZINÁRODNÉ POROVNANIE VYBAVENOSTI BYTOV ZÁKLADNOU INFRAŠTRUKTÚROU

V databáze Eurostatu sú k dispozícii údaje o vybavenosti bytov (bytovom komforde) podľa sčítania ľudu, ktoré sa uskutočnili v sledovaných krajinách väčšinou tiež v roku 2001, v štyroch ukazovateľoch kompatibilných s nami sledovanými údajmi – vybavenosť trvalo obývaných bytov vodovodom, kúpeľňou, splachovacím WC a ústredným kúrením. Vybrali sme štyri susediace štáty, Česko, Maďarsko, Poľsko, Rakúsko, a z nesusediacich Slovensko, ktoré sú porovnatelné so Slovenskom z hľadiska historického vývoja, prírodných podmienok a čiastočne aj veľkosti (obr. 2).

Obr. 2. Vybavenosť bytov základnou infraštruktúrou v krajinách strednej Európy

Prameň: Eurostat

Vybavenosť bytov vodovodom je zo všetkých sledovaných ukazovateľov v priemere najvyššia. Slovensko je v tomto ukazovateli s vyše 95 % vybavenosťou približne na úrovni Poľska, tesne za Rakúskom, ale výraznejšie zaostáva za

Tab. 2. Podiel bytov vybavených jednotlivými druhmi základnej infraštruktúry v roku 2001

Okres	Skratka	Plyn zo siete (%)	Vodovod (%)	Pripojenie na kanalizáciu (%)	Teplá voda (%)	Ústredné a etážové kúrenie (%)	Kúpeľňa alebo sprch. kút (%)	Splachovacie WC (%)
Bánovce nad Bebravou	BN	73,86	95,08	53,35	92,73	82,02	93,42	87,18
Banská Bystrica	BB	73,15	96,93	80,88	97,64	87,97	95,84	95,19
Banská Štiavnica	BS	42,05	90,34	52,42	87,20	66,27	86,32	82,73
Bardejov	BJ	77,73	95,44	48,63	92,74	81,96	93,92	87,57
Bratislava	BA	89,27	98,10	95,80	99,59	93,81	97,95	98,14
Brezno	BR	59,11	95,30	52,53	89,62	79,04	91,17	87,30
Bytča	BY	52,99	91,39	31,89	85,03	75,29	86,84	77,20
Čadca	CA	32,26	94,79	31,80	88,85	82,60	89,02	86,28
Detva	DT	50,07	91,45	56,43	86,35	77,49	87,71	82,06
Dolný Kubín	DK	26,30	96,22	62,23	93,60	84,62	92,49	89,84
Dunajská Streda	DS	83,93	95,42	42,44	95,34	84,30	94,59	89,68
Galanta	GA	88,84	93,43	41,34	92,64	78,24	91,89	86,08
Gelnica	GE	54,12	86,84	43,60	80,43	62,94	84,02	74,79
Hlohovec	HC	85,64	94,61	51,24	93,49	79,05	92,58	88,90
Humenné	HE	79,22	95,26	62,68	93,08	87,31	93,93	87,07
Ilava	IL	84,89	95,93	69,53	95,21	87,10	94,74	92,20
Kežmarok	KK	72,44	91,13	57,82	87,71	72,37	86,98	82,41
Komárno	KN	85,84	93,66	40,99	93,30	76,22	92,30	85,23
Košice-mesto	KE	96,24	98,02	96,52	99,16	95,20	97,75	97,76
Košice-okolie	KS	67,11	90,90	22,70	89,05	75,07	89,00	76,41
Krupina	KA	27,14	91,54	39,93	86,18	64,48	86,80	75,84
Kysucké Nové Mesto	KM	41,00	96,24	50,17	92,09	84,73	92,12	86,19
Levice	LV	63,53	90,32	45,62	88,50	73,42	88,18	79,41
Levoča	LE	67,70	93,91	55,81	89,50	71,41	91,13	85,00
Liptovský Mikuláš	LM	42,06	96,91	62,78	94,69	81,84	94,54	90,66
Lučenec	LC	68,39	90,57	56,30	88,25	77,32	88,12	80,56
Malacky	MA	86,41	93,08	44,03	93,33	74,43	91,28	86,63
Martin	MT	69,44	97,85	74,34	96,87	88,92	96,20	94,33
Medzilaborce	ML	54,97	88,90	42,75	79,45	67,74	84,55	75,52
Michalovce	MI	88,14	94,21	56,26	93,53	80,57	92,91	83,02
Myjava	MY	52,48	94,05	54,22	90,32	79,70	91,48	85,05
Námestovo	NO	1,42	96,30	22,08	89,63	79,07	89,56	86,27
Nitra	NR	87,47	91,94	56,29	92,34	81,51	90,94	86,40
Nové Mesto nad Váhom	NM	80,31	93,51	50,74	92,07	79,77	91,54	84,86
Nové Zámky	NZ	80,35	91,78	43,01	90,62	75,81	89,61	81,97
Partizánske	PE	82,01	95,95	57,19	95,49	83,99	94,78	91,75
Pezinok	PK	89,38	96,04	63,79	96,47	83,20	94,94	90,79
Piešťany	PN	84,55	96,06	60,49	94,85	88,70	94,28	91,66
Poltár	PT	66,03	91,76	42,31	85,05	73,39	86,51	78,06
Poprad	PP	81,53	97,02	85,85	96,29	88,67	95,29	94,19
Považská Bystrica	PB	70,73	92,93	57,38	91,62	83,40	90,73	90,73
Prešov	PO	86,56	95,02	67,52	94,88	86,57	94,16	88,81
Prievidza	PD	77,36	97,28	63,75	96,14	87,14	95,31	92,84
Púchov	PU	56,20	92,69	47,04	90,34	81,10	90,67	83,68
Revúca	RA	46,13	91,76	55,23	83,57	62,50	87,65	81,16
Rimavská Sobota	RS	48,02	89,01	46,55	84,71	67,03	85,20	74,05
Rozňava	RV	50,58	92,57	48,00	85,50	68,00	88,86	80,17
Ružomberok	RK	29,48	97,10	64,74	93,00	79,56	93,52	90,15
Sabinov	SB	67,54	90,87	44,72	88,84	75,31	88,61	78,60
Senec	SC	89,85	93,73	50,54	96,23	81,36	93,87	90,92
Senica	SE	74,90	93,43	41,15	90,67	77,29	90,82	83,62
Skalica	SI	67,00	95,92	66,47	94,29	78,66	94,37	89,07
Snina	SV	65,32	92,77	53,92	87,93	76,21	90,05	82,63

(pokračovanie tab. 2)

Sobrance	SO	64,47	92,70	28,88	85,43	63,00	90,23	64,44
Spišská Nová Ves	SN	78,62	94,41	69,52	91,85	79,38	92,68	89,89
Stará Ľubovňa	SL	57,69	91,75	42,03	87,35	74,84	87,71	79,76
Stropkov	SP	73,07	93,70	46,46	89,24	73,83	92,22	84,02
Svidník	SK	70,55	95,69	51,77	89,82	76,40	93,95	85,00
Šaľa	SA	90,45	93,41	49,24	92,26	81,40	91,38	84,64
Topoľčany	TO	88,60	94,93	43,43	93,56	82,91	93,50	86,63
Trebíšov	TV	80,93	92,76	39,98	90,37	76,56	89,55	79,23
Trenčín	TN	82,36	96,19	63,23	95,64	85,04	94,73	90,51
Trnava	TT	88,46	96,38	63,35	95,93	85,58	94,72	91,18
Turčianske Teplice	TR	53,05	96,31	32,96	91,00	71,62	91,75	82,36
Tvrdosín	TS	44,22	98,39	61,55	95,97	89,00	95,61	95,01
Veľký Krtiš	VK	51,87	87,87	34,43	85,55	66,21	85,46	70,22
Vranov nad Topľou	VT	75,71	91,57	41,71	90,78	78,95	90,24	79,20
Zlaté Moravce	ZM	78,49	90,94	33,42	88,91	75,78	88,87	78,86
Zvolen	ZV	72,95	96,72	77,30	95,61	86,30	95,33	92,43
Žarnovica	ZC	49,52	92,66	38,58	86,07	66,45	87,32	80,87
Žiar nad Hronom	ZH	64,55	96,25	69,45	95,36	81,39	94,84	92,37
Žilina	ZA	80,94	96,93	60,74	94,54	88,35	94,32	91,25

Prameň: Štatistický úrad SR 2001.

Slovenskom a Českom, Maďarsko je v podiele bytov so zavedeným vodovodom najslabšie a tento podiel je v spomínamej krajine paradoxne nižší ako podiel bytov s kúpeľňou.

Vo vybavení kúpeľňami sú na tom opäť najlepšie Česko a Slovensko, Slovensko je štvrté za Maďarskom, ale výrazne pred Rakúskom a Poľskom, ktoré nedosahujú ani 90 % vo vybavenosti bytov kúpeľňami.

Vo vybavenosti splachovacím WC Slovensko výraznejšie zaostáva za vedúcou trojicou, Rakúskom, Slovenskom a Českom, a v trojici krajín, ktoré v tomto ukazovateľi nedosahujú 90 %, sme za Poľskom a pred Maďarskom.

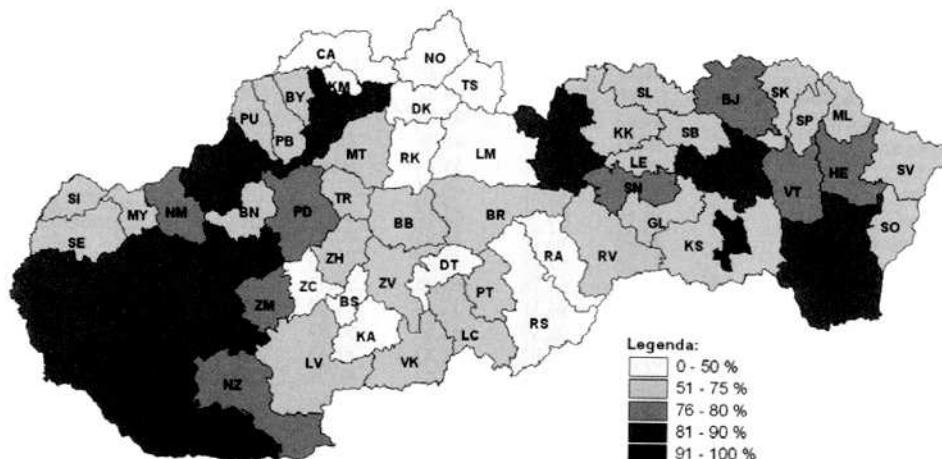
Vo vybavenosti ústredným kúrením sme predstihli len Maďarsko, kde je tento ukazovateľ výrazne nižší než v ostatných sledovaných krajinách, pričom o Rakúsku nie je k dispozícii v databáze Eurostatu tento údaj.

Celkovo je možné vidieť vyššiu vybavenosť bytov a tým aj vyššiu kvalitu života z hľadiska týchto ukazovateľov v trojici „západnejšie“ položených krajín – Slovensko, Rakúsko, Česko a nižšiu úroveň na Slovensku, v Poľsku a v Maďarsku, čo môže byť ešte pozostatkom historického vývoja.

VYBAVENOSŤ BYTOV ZÁKLADNOU INFRAŠTRUKTÚROU PODĽA OKRESOV SLOVENSKA V ROKU 2001

Vybavenosť bytov plynom zo siete v okresoch SR v roku 2001

Na Slovensku sa najvýraznejšie rozdiely vo vybavenosti bytov základnou infraštruktúrou prejavujú v zavedení plynu zo siete, ktoré sa pohybuje od 1,4 % až po 96 % plynofikovaných bytov v jednotlivých okresoch (tab. 2, obr. 3). Súvisí to s nerovnakou mierou plynofikácie jednotlivých regiónov Slovenska, s mierou ich ekonomickejho rozvoja a so skutočnosťou, že zemný plyn nie je naším domácim zdrojom, ktorý by sa vyskytoval vo využiteľnom množstve na celom území Slovenska.

Obr. 3. Vybavenosť bytov plynom zo siete v okresoch SR v roku 2001

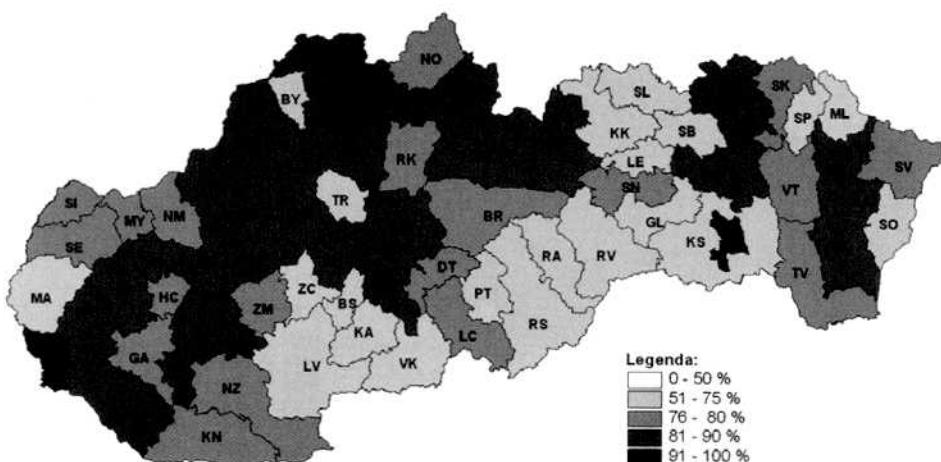
Najnižšia plynofikácia je v okrese Námestovo, kde bolo len 178 bytov pripojených na plyn zo siete (1,42 %), a potom v príahlých okresoch Dolný Kubín, Ružomberok a Čadca, k nim sa príčleňuje okres Krupina, kde plynofikácia dosahuje do 39 % bytov. Menej ako 50 % plynofikovaných bytov je aj v ďalších okresoch severného a v niektorých okresoch na juhu Slovenska. Kompaktný región s najvyššou mierou plynofikácie nad 76 % tvoria okresy západného a juhozápadného Slovenska a stredného Považia, s výnimkou troch okresov na Záhorí (Skalica, Senica a Myjava), ako aj niektoré okresy na východe Slovenska. Jedným okresom s plynofikáciou bytov nad 95 % je okres Košice-mesto. Celkovo sú byty v okresoch na území bývalého Stredoslovenského kraja menej plynofikované ako v okresoch ležiacich na východ a západ od nich.

Signifikantná je skutočnosť, že napriek tomu, že okresmi južného Slovenska viedie infraštruktúra tranzitného aj distribučného plynovodu, nedosahuje pripojenie bytov na plyn výraznejší podiel ako v iných ukazovateľoch a aj v tomto ukazovateli tento región zaostáva. Príčinou je aj neexistencia veľkých priemyselných podnikov s vysokou spotrebou plynu v týchto okresoch, nakoľko maloodber obyvateľstva nie je dostačujúcim impulzom pre plynofikáciu.

Vybavenosť bytov ústredným a etážovým kúrením v okresoch SR v roku 2001

S vybavenosťou bytov plynom zo siete súvisí do určitej miery aj vybavenosť bytov ústredným a etážovým kúrením, nakoľko plyn je najčastejším médiom pri týchto typoch kúrenia (obr. 4, tab. 2). Využívať sa môžu aj iné médiá (uhlie, elektrina). Existencia ústredného či etážového kúrenia zvyšuje z hľadiska kvality života komfortnejšie zabezpečenie tepla a aj teplej vody. Celková vybavenosť bytov ústredným a etážovým kúrením na Slovensku neklesá pod 63 %. Najslabšie vybavenie (do 75 %) je v pásse okresov južného Slovenska siahajú-

com od Levíc a Žarnovice po Gelnicu a Košice-okolie (s výnimkou okresu Lučenec). Druhý región patriaci do tejto kategórie s nízkym vybavením bytov ústredným kúrením je v okresoch severovýchodného Slovenska (Medzilaborce, Stará Ľubovňa, Kežmarok, Sabinov, Levoča, Stropkov), ako aj v okrese Sobrance na východe a v okresoch Malacky, Bytča a Turčianske Teplice. Vo výrazne poľnohospodárskych okresoch juhozápadného Slovenska s veľkým podielom vidieckeho osídlenia (Zlaté Moravce, Nové Zámky, Komárno, Galanta), v okresoch na Záhorí a v niektorých okresoch v strede a na východe Slovenska je podiel bytov s ústredným a etážovým kúrením do 80 %. Príčinou nízkeho vybavenia bytov ústredným kúrením v týchto regiónoch môže byť aj finančná náročnosť zriaadenia a udržiavania ústredného kúrenia, čo je vo viacerých ekonomickej slabšie rozvinutých regiónoch s nízkymi príjmami obyvateľstva, relatívne vysokou mierou nezamestnanosti a zastaraným bytovým fondom finančne nedostupné. Najlepšia kvalita bytov z hľadiska vybavenosti ústredným kúrením je vo veľkomestských regiónoch Bratislavky (94 %) a Košic (95 %). Ďalšiu kategóriu tvoria okresy Považia a severného Slovenska a okresy s väčšími mestskými centrami s podielom bytov s ústredným kúrením medzi 81-90 %.

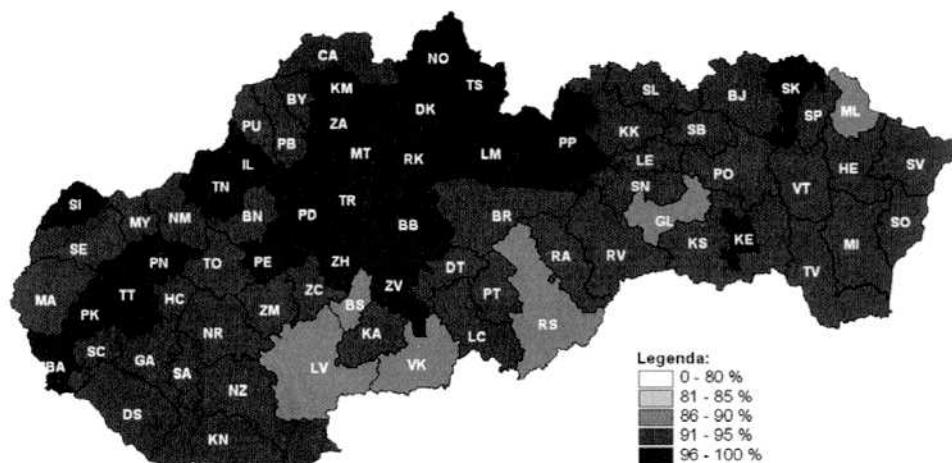

Obr. 4. Vybavenosť bytov ústredným a etážovým kúrením v okresoch SR v roku 2001

Vybavenosť bytov vodovodom v okresoch SR v roku 2001

Vybavenosť bytov vodovodom (obr. 5, tab. 2) je jeden zo základných ukazovateľov kvality života, nakoľko od tejto infraštruktúry závisia do značnej miery aj ostatné charakteristiky – splachovacie WC, teplá voda a kúpeľňa. Vybavenosť vodovodom je najvyššia spomedzi všetkých ukazovateľov a neklesá pod 87 %. Región s najnižšou vybavenosťou bytov vodovodom je sformovaný na južnom Slovensku a patria do neho dva zo štyroch okresov s najnižším podielom bytov so zavedeným vodovodom do 90 % (Veľký Krtiš a Rimavská Sobota), ako aj štyri zo šiestich okresov s podielom takýchto bytov do 91 % (Zlaté Moravce, Levice, Banská Štiavnica, Detva a Lučenec). Najnižší podiel bytov

vybavených vodovodom je okrem južného Slovenska aj v okresoch Gelnica a Medziaborce a k nim sa pridružujú s podielom do 91 % ďalšie dva okresy východného a severovýchodného Slovenska (Košice-okolie a Sabinov). Na zvyšnom území Slovenska dosahuje zavedenie vodovodu do bytov podiel nad 91 %. Najvyšší podiel nad 96 % dosahujú okrem veľkomestských okresov Bratislavu a Košic a okresov s veľkými mestskými centrami (Banská Bystrica, Zvolen) aj okresy horného Považia (Žilina, Ružomberok, Liptovský Mikuláš), ku ktorým sa pripájajú okresy Prievidza, Poprad a Tyršov, ktorý je v sledovanom ukazovateľi s 98,4 % podielom na prvom mieste a tesne predstihuje aj Bratislavu a Košice. Spolu s ostatnými okresmi na Považí a severnom a strednom Slovensku, kde je zavedenie vodovodu v bytoch väčšinou nad 95 %, formujú tieto okresy kompaktný región s vysokým štandardom kvality bývania v tomto ukazovateli. Vybavenosť bytov vodovodmi je primárne ovplyvnená ekonomickým rozvojom, nakoľko z hľadiska prírodných podmienok má väčšina okresov s ich najnižším podielom dostatok zdrojov vody.

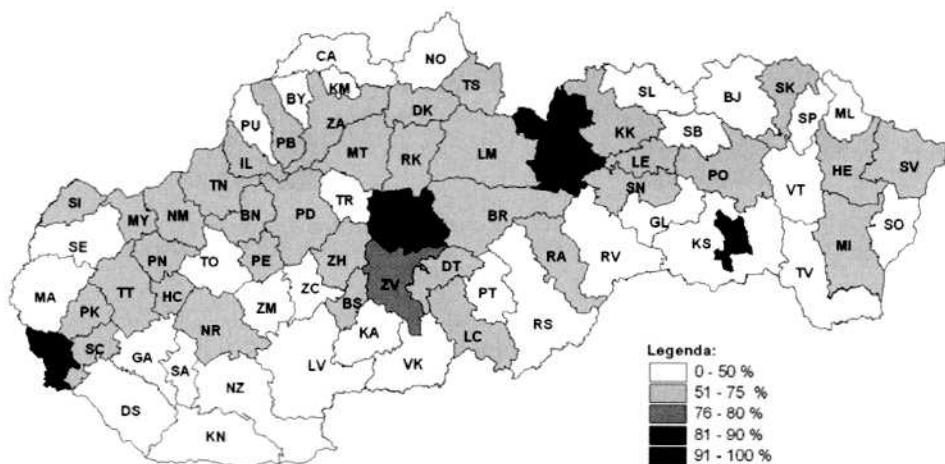
Obr. 5. Vybavenosť bytov vodovodom v okresoch SR v roku 2001

Vybavenosť bytov kanalizáciou v okresoch SR v roku 2001

Pripojenie na kanalizáciu tvorí koncový článok cyklu alebo kolobehu vody v domácnostiach (obr. 6, tab. 2). V tomto ukazovateli kvality života je Slovensko v značnom deficite voči potrebám a aj požiadavkám a normám Európskej únie a popri plynofikácii tu je najväčší rozptyl v úrovni vybavenosti bytov v jednotlivých okresoch.

Výrazný je podiel bytov pripojených na kanalizáciu len vo veľkomestských okresoch Bratislavu a Košic, kde dosahuje 96 % a 97 %, ku ktorým sa s výraznejším odstupom pripája s 86 % podielom okres Poprad a s takmer 81 % podielom Banská Bystrica. Nad 75 % bytov pripojených na kanalizáciu je v okrese Zvolen, viac ako dve tretiny bytov majú kanalizáciu ešte v okresoch Skalica

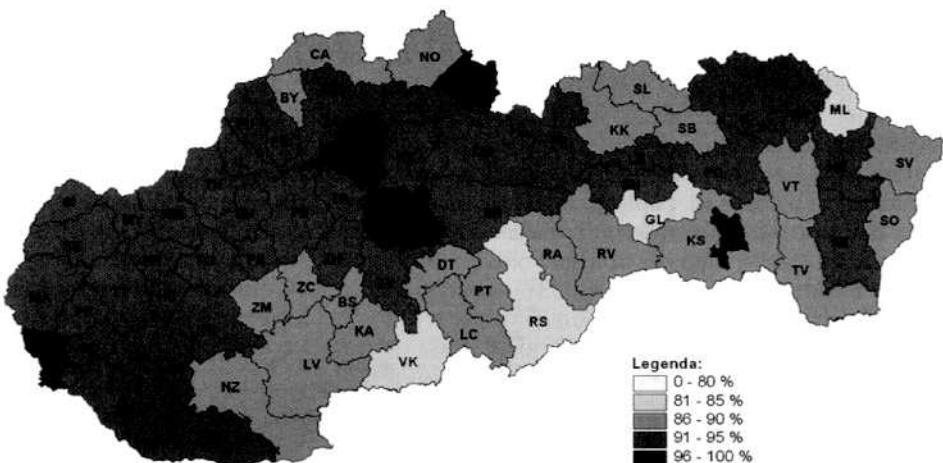
a v stredoslovenských okresoch Martin, Žiar nad Hronom, Ilava a v okresoch Spišská Nová Ves a Prešov na východe Slovenska. Až 33 okresov dosiahlo len 50 % podiel bytov pripojených na kanalizáciu, z ktorých väčšina leží na juhu, východe, severovýchode a severe Slovenska. Najslabšie v tomto ukazovateľi kvality bývania sú okresy, kde podiel bytov pripojených na kanalizáciu sa pohybuje len na hranici jednej tretiny (Veľký Krtiš, Zlaté Moravce) alebo ju ani nedosahuje (Turčianske Teplice, Bytča, Čadca, Sobrance) a okresy Košice – okolie a Námestovo, kde tento podiel klesá dokonca pod 25 %.

Obr. 6. Vybavenosť bytov kanalizáciou v okresoch SR v roku 2001

Vybavenosť bytov kúpeľňou alebo sprchovacím kútom v okresoch SR v roku 2001

Vo vybavenosti bytov kúpeľňou (obr. 7, tab. 2) vystupujú opäť výrazne do popredia veľkomestské okresy Bratislavu a Košic, kde vyše 97 % bytov je vybavených kúpeľňou. K nim sa priraduje šesť prevažne stredoslovenských okresov, kde je viac ako 95 % bytov vybavených kúpeľňou (Banská Bystrica, Martin, Tvrdošín, Poprad, Prievidza a Zvolen). Takmer tretina okresov (23) nedosahuje 90 % podiel v tomto ukazovateľi kvality života. Tvoria kompaktný región na juhu a východe Slovenska, ktorý sa tiahne od Nových Zámkov až po východné hranice s Ukrajinou a narušajú ho len okresy Michalovce a Humenné, kde je podiel nad 92 %. Ďalšie dva regióny s podielom bytov s kúpeľňou pod 90 % sú na severe a tvoria ich okresy Kežmarok, Stará Ľubovňa a Sabinov, respektívne Bytča, Čadca a Námestovo. Najhoršie sú na tom okresy Gelnica a Medzilaborce, kde podiel takýchto bytov nedosahuje ani 85 %.

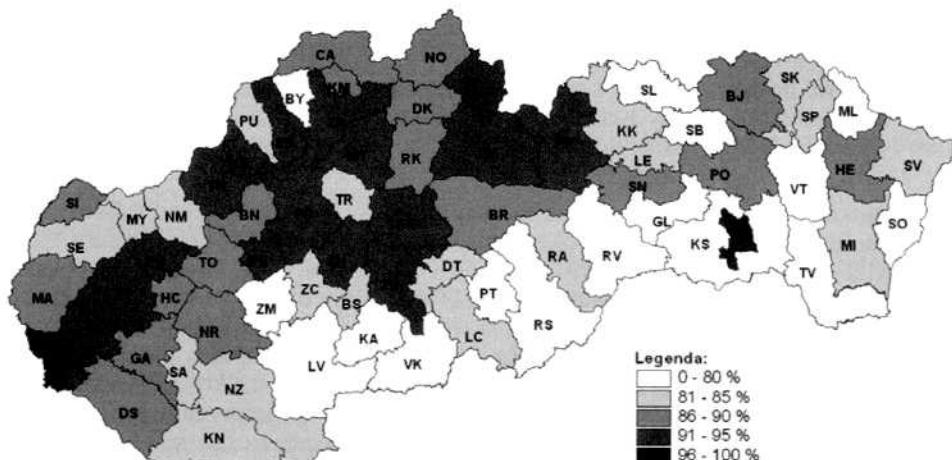
Obr. 7. Vybavenosť bytov kúpeľňou alebo sprchovacím kútom v okresoch SR v roku 2001

Vybavenosť bytov splachovacím WC v okresoch SR v roku 2001

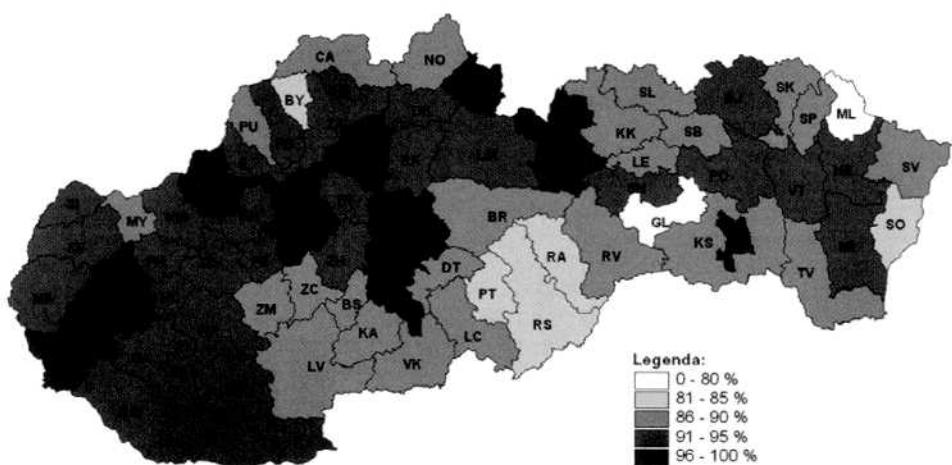
Celková úroveň vybavenosti bytov splachovacím WC (obr. 8, tab. 2) na Slovensku je do určitej miery skreslená situáciou v dvoch okresoch, Sobrance (64,44 %) a Veľký Krtiš (70,22 %), kde je tento ukazovateľ výrazne nižší ako v dvoch ďalších okresoch Rimavská Sobota (74,05 %) a Gelnica (74,79 %). Vo všetkých ostatných okresoch sú minimálne tri štvrtiny trvalo obývaných bytov vybavených splachovacím WC. Podobne, ako pri vybavení bytov kúpeľňou, aj pri tomto ukazovateli kvality života je možné pozorovať slabšiu úroveň v tých istých okresoch v pásme na juhu a východe Slovenska, kde viaceré okresy majú do 80 % bytov vybavených splachovacím WC, ku ktorým sa s podielom do 85 % prispájajú ďalšie okresy v tomto regióne a okresy Turčianske Teplice, Bytča, Púchov, Senica a Nové Mesto. Najviac bytov so splachovacím WC je okrem veľkomestských okresov Bratislava a Košice aj v okresoch Banská Bystrica a Tvrdošín (nad 95 %), Poprad a Martin (nad 94 %). Nad 90 % podiel bytov s WC je aj v ďalších štrnástich okresoch stredného a západného Slovenska.

Vybavenosť bytov teplou vodou v okresoch SR v roku 2001

Podobná územná diferenciácia vybavenosti bytov ako pri vybavenosti kúpeľňou a splachovacím WC je aj pri vybavenosti teplou vodou (obr. 9, tab. 2). Aj tu výrazne zaostávajú dva okresy, Medzilaborce a Gelnica, kde je podiel bytov s teplou vodou len pod, alebo tesne nad hranicou 80 %. Väčšina okresov na juhu, východe a severe Slovenska má do 90 % bytov vybavených teplou vodou, kým v prevažnej väčšine okresov na západe a v strede Slovenska dosahuje tento ukazovateľ 90-95 %. Takmer 100 % bytov má zavedených teplú vodu v Bratislave a Košiciach a nad 96 % bytov má teplú vodu aj v okresoch Banská Bystrica, Martin, Pezinok, Poprad, Senec a Prievidza.

Obr. 8. Vybavenosť bytov splachovacím WC v okresoch SR v roku 2001

Obr. 9. Vybavenosť bytov teplou vodou v okresoch SR v roku 2001

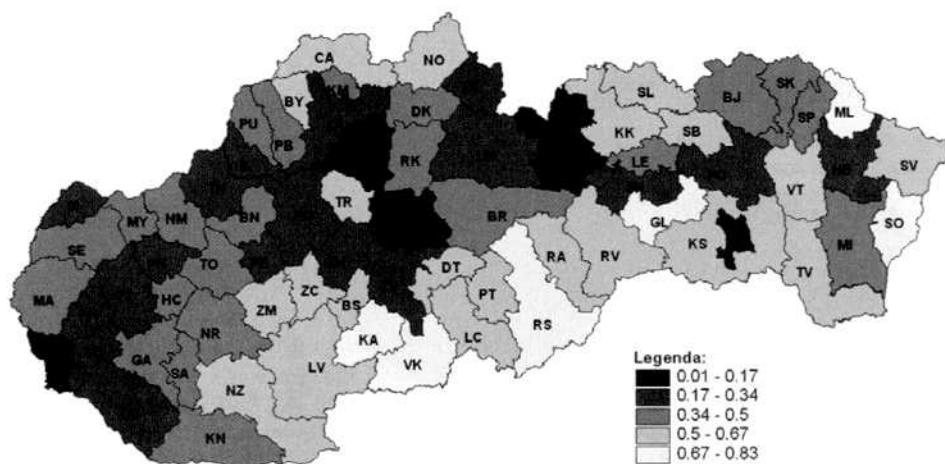
Index vybavenia bytov základnou infraštruktúrou v okresoch SR v roku 2001

Z analyzovaných siedmich premenných sme vypočítali index vybavenia bytov základnou infraštruktúrou. Priestorové rozloženie hodnôt indexu do značnej miery odráža a syntetizuje hlavné črty rozmiestnenia jednotlivých komponentov (obr. 10). V hodnotách indexu výrazne vystupuje do popredia rozdiel v kvalite vybavenia bytov základnou infraštruktúrou medzi západnou a severozápadnou časťou Slovenka (s výnimkou okresu Turčianske Teplice a severných okresov Bytča, Čadca a Námestovo), kde je kvalita vybavenia vyššia a hodnota indexu je pod 0,5 a medzi južnou a východnou časťou (s výnimkou okresov Košice,

Prešov, Spišská Nová Ves, Humenné, Michalovce, Levoča, Bardejov, Svidník a Stropkov), kde je kvalita vybavenia bytov nižšia a hodnota indexu je nad 0,5.

Najnižšie hodnoty indexu s výrazným odstupom od ostatných okresov vykazujú veľkomestské okresy Košice (0,01) a Bratislava (0,02). Veľmi vysoká kvalita vybavenia bytov základnou infraštruktúrou je aj v okresoch Banská Bystrica, Martin a Poprad (0,16-0,17).

Vysoká hodnota indexu charakterizuje najnižší stupeň vybavenia bytov základnou infraštruktúrou v troch okresoch Juhoslovenskej kotlinky (Krupina, Veľký Krtíš a Rimavská Sobota) a v troch okresoch na východe Slovenska (Gelnica, Medzilaborce a Sobrance). Všetky uvedené okresy je možné hodnotiť ako periférne z hľadiska ekonomickeho rozvoja. Aj v tejto skupine šiestich okresov sú diferencie. Výrazne najhoršie je na tom okres Gelnica s indexom 0,83, nasledovaný okresmi Veľký Krtíš (0,79) a Medzilaborce (0,78). O niečo lepšie sú na tom vo vybavení bytov základnou infraštruktúrou okresy Rimavská Sobota (0,75) a Krupina (0,74). Najlepší okres z tejto skupiny – Sobrance (0,71) je však vo vybavenosti výrazne slabší ako okresy Revúca a Bytča (0,67), ktoré sú najbližšie nad ním.

Obr. 10. Index vybavenosti bytov základnou infraštruktúrou v okresoch SR v roku 2001

ZÁVER

Analýza vybavenosti trvalo obývaných bytov základnou infraštruktúrou (plyn, ústredné kúrenie, vodovod, kanalizácia, teplá voda, kúpeľňa alebo sprchovací kút, splachovacie WC) ukázala výraznú územnú diferenciáciu medzi okresmi Slovenska. Nakol'ko skúmané prvky infraštruktúry výrazne ovplyvňujú spôsob a komfort uspokojovania základných životných potrieb človeka, môžeme predpokladať, že majú priamy vplyv aj na kvalitu života a sú z aspektu jej posudzovania veľmi relevantné.

Priestorová diferenciácia jednotlivých premenných je vo väčšine z nich, okrem zavedenia plynu zo siete a čiastočne aj pripojenia na kanalizáciu, podobná.

Kvalita vybavenosti bytov základnou infraštruktúrou, ako jedna z dimenzií kvality života, je vyšia v západnej a severozápadnej časti krajiny a naopak nižšia vo východnej, južnej a juhovýchodnej časti a aj v niektorých okresoch na severe Slovenska.

Pri podrobnejšej analýze by sa pravdepodobne ukázala pozitívna úzka korelačná súvislosť úrovne vybavenia bytov základnou infraštruktúrou s mierou urbanizácie a hospodárskou rozvinutosťou jednotlivých okresov, ako aj s podielom rómskeho etnika.

Aplikáciou ďalších indikátorov charakterizujúcich vybavenie domácností (podiel trvalo obývaných bytov vybavených automatickou práčkou, osobným automobilom a počítačom) a vlastníctvo nehnuteľností (podiel trvalo obývaných bytov vybavených rekreačnou chatou, domčekom, chalupou) je možné vytvoriť komplexnejší obraz o medziregionálnych rozdieloch v úrovni bývania na Slovensku ako dôležitého faktora pri hodnotení kvality života. Uskutočnená analýza vybavenosti bytov základnou infraštruktúrou poskytuje podklad pre ďalšie štúdie zaoberejúce sa kvalitou života vo vzťahu k vybavenosti bytov.

Príspevok vznikol v rámci riešenia projektu 6042 Regióny a ich zmeny z hľadiska kvality a udržateľnosti života s podporou grantovej agentúry VEGA.

LITERATÚRA

- BONAIUTO, M., AIELLO, A., PERUGINI, M., BONNES, M., ERCOLANI, A. P. (1999). Multidimensional perception of residential environment quality and neighbourhood attachment in the urban environment. *Journal of Environmental Psychology*, 19, 331-352.
- IRA, V. (2003). Územná diferenciácia vybavenosti bytov v SR ako jednej z dimenzií kvality života. In Vaishar, A., Ira, V., eds. *České a slovenské regióny na počiatku tretího milénia. Sborník 6. česko-slovenského akademického semináre z geografie, Brno 23.-24.11.2001*. Brno (Ústav Geoniky AV ČR), pp. 20-26.
- IRA, V. (2005). Infraštruktúrna situácia vo vybraných okresoch. In Ira, V., Pašiak, J., Falčan, L., Gajdoš, P., eds. *Podoby regionálnych odlišností na Slovensku. Príklady vybraných okresov*. Bratislava (Sociologický ústav SAV), pp. 179-189.
- IRA, V. (2006a). Mikroinfraštruktúra (vybavenosť) domácností – analýza kontextu regionálneho rozvoja v predtransformačnom období. In. Falčan, L., Štrbavá, J., eds. *Regionálna diferenciácia Slovenska v podkladových štúdiách. Regionálna diferenciácia, regionálny rozvoj v Slovenskej republike v kontexte integračných dosahov (CD)*. Bratislava (Sociologický ústav SAV), pp. 417-426.
- IRA, V. (2006b). Mikroinfraštruktúra (vybavenosť) domácností – analýza dopadov systémových zmien (po roku 1989) na regionálne disponibilitu. In. Falčan, L., Štrbavá, J., eds. *Regionálna diferenciácia Slovenska v podkladových štúdiách. Regionálna diferenciácia, regionálny rozvoj v Slovenskej republike v kontexte integračných dosahov (CD)*. Bratislava (Sociologický ústav SAV), pp. 725-740.
- IRA, V. (2006c). Regionálna typológia vybavenosti infraštruktúrou. In. Falčan, L., Štrbavá, J., eds. *Regionálna diferenciácia Slovenska v podkladových štúdiách. Regionálna diferenciácia, regionálny rozvoj v Slovenskej republike v kontexte integračných dosahov (CD)*. Bratislava (Sociologický ústav SAV), pp. 137-147.
- IRA, V. (2006d). Problémové regióny – rozvojové možnosti a obmedzenia v kontextoch slovenských a cezhraničných. In. Falčan, L., Štrbavá, J., eds. *Regionálna diferenciácia Slovenska v podkladových štúdiách. Regionálna diferenciácia, regionálny rozvoj v Slovenskej republike v kontexte integračných dosahov (CD)*. Bratislava (Sociologický ústav SAV), pp. 277-299.

- IRA, V., ANDRÁŠKO, I. (2007). Kvalita života z pohľadu humánej geografie. *Geografický časopis*, 59, 159-179.
- JONES, A. (2002). *A guide to doing quality of life studies*. Birmingham (CURS, School of Public Policy, University of Birmingham).
- MARÍKOVÁ, H. et al. (1996). *Veľký sociologický slovník I*. Praha (Karolinum).
- OČOVSKÝ, Š. (1989). *Domy, byty, bývanie*. Bratislava (Veda).
- PACIONE, M. (2003). Urban environmental quality and human wellbeing – a social geographical perspective. *Landscape and Urban Planning*, 65, 19-30.
- ŠÚ SR (2001). *Sčítanie obyvateľov, domov a bytov 2001. Základné údaje podľa okresov a krajov*. Bratislava (Štatistický úrad SR).
- <http://epp.eurostat.ec.eu.int>

Ján Szöllős

BASIC INFRASTRUCTURE OF HOUSING IN DISTRICTS OF THE SR IN 2001 AS AN INDICATOR OF QUALITY OF LIFE

Quality of life is a multidimensional concept, which indicates qualitative parameters of human life, way of life, life style or the living conditions of society (Maříková et al. 1996). It is a synthesized category covering many segments of human life and it can be explored from various aspects and under various sciences such as biology, economy, law or sociology or cultural anthropology, including, of course, human geography.

The basis of human geographic research is, as Pacione (2003) put it, the study of the relationships between man and the environment of its everyday life. The relationship between man and the environment is one of the central themes of human geography. One of the basic types of the environment for man is its housing and the equipment of the dwelling is among the basic factors that determine quality of human life.

The aim of the article was to analyse the territorial differences in the dwelling infrastructure as an indicator of quality of life and to set the quoted analysis into the context of change of the quoted characteristics on the national levels in the interval between the two national censuses of 1991 and 2001, as well as to compare the relevant situation in Slovakia and in some neighbouring countries.

The term basic infrastructure of housing means the availability of media and appliances connected with the basic needs of humans.

The share of dwellings with available gas supply (Fig. 3), central heating (Fig. 4), water main (Fig. 5), sewage (Fig. 6), bathroom (Fig. 7), flush toilet (Fig. 8), and hot water supply (Fig. 9) was computed from the absolute data taken from the 2001 Census. These analytical data were then represented in cartograms and in Tab. 2. The above seven variables were transformed on the consistent scale (0,1) following the formula:

$$I_{xi} = (\max x_i - x_i) / (\max x_i - \min x_i).$$

The basic housing infrastructure index was computed as the arithmetical average of transformed variables following the formula:

$$I_{zib} = (I_a + I_b + I_c + I_d + I_e + \dots I_y) / y,$$

where a, b, c, d, e, \dots are the individual variables (indicators) and y is their number. The final cartogram represents the result (Fig. 10).

Basic housing infrastructure improved in all seven indicators in the course of the decade in question (Tab. 1 and Fig. 1). The most conspicuous increase (23 %) was ob-

served in the indicator of gas availability due to the intensive gasification that took place in the 1990s, as directly subsidized by the SPP.

Availability of appliances and media level in Slovakia was also compared with that in five Central European countries using the Eurostat database for four indicators: availability of water mains, flush toilet, bathroom/shower and central heating. Better infrastructure, meaning a higher quality of life in terms of these indicators was observed in the trio of countries: Slovenia, Austria and Czechia while a lower level was observed in Slovakia, Poland, and Hungary (which can also be partially explained by the historical development) (Fig. 2). The basic housing infrastructure index was computed from the analysed seven variables. The spatial distribution of index values greatly reflects and synthesizes the main features of how the individual components are distributed (Fig. 10). The index values clearly show the difference in quality of the basic housing infrastructure between the western or north-western parts of Slovakia (with the exception of districts Turčianske Teplice and the northern districts Bytča, Čadca and Námestovo) with higher quality of infrastructure and the index value below 0.5 and the southern or south-eastern parts (with the exception of districts Košice, Prešov, Spišská Nová Ves, Humenné, Michalovce, Levoča, Bardejov, Svidník, and Stropkov), where the housing infrastructure quality is lower and the index value is above 0.5.

Analysis of the quality of the housing infrastructure of permanently inhabited dwellings has shown a distinct territorial differentiation between the districts of Slovakia. As the explored infrastructure elements greatly influence the way in which the basic human needs are satisfied, they presumably also determine quality of life and are relevant for its study.

Translated by H. Contrerasová